

Téma: Ekonomika veřejného sektoru

Předmět: Ekonomie

Zaslal(a): Michal

Veřejný sektor – realizují se veřejné statky, v zájmu zajištění blahobytu všech občanů

- **Ziskový** - zdrojem financování – prodej statků na trhu za tržní cenu, subjekty – dosahování zisku
- **Neziskový** - subjekty – přímé dosažení užitku (ne zisk)
 - **Veřejný**
 - **Soukromý**
 - **Domácností**

Struktura veřejného sektoru

Odvětví společenských potřeb

- Nejstarší součást
- Zabezpečuje statky kolektivní potřeby (uspokojuje potřebu organizovaného uspořádání společnosti, potřebu ochrany občanů a majetku, spravedlnosti, ochrany území)

Odvětví rozvoje člověka

- Potřeba vzdělávání, estetických požitků, uchování a kultivace zdraví, pomoc druhým
- Poručníkové statky (spotřebu stát administrativně přikazuje – předpoklad rozvoje)

společnosti)

Odvětví poznání a informací

- Věda a výzkum, uchování a distribuce informací, šíření informací

Odvětví technické infrastruktury

- Přeprava osob a materiálu, využití energií, přenos informací, dodávky vody, sběr a likvidace odpadu
- Investičně náročné, dlouhá doba vázanosti kapitálu => monopolizace trhu
- Stát eliminuje tržní selhání

Odvětví soukromých statků

- individuální potřeby - bydlení, výživa

Odvětví existenčních jistot

- prostřednictvím účasti státu na trhu práce, sociální zabezpečení, ochrana životního prostředí

Rozsah veřejného sektoru

- několik ukazatelů

RVS - podíl veřejných výdajů na hrubém domácím produktu

RSVS - lze porovnávat i mezinárodně, rozvoj jednotlivých resortů

EVV - Pružnost veřejných výdajů (relativní změna VV vyvolaná jednocentním zvýšením HDP)

- rozsah lze hodnotit i podle vlivu na zaměstnanost a zajišťování pracovních důchodů
 - Podíl počtu pracovních sil ve VS na celkovém počtu pracovníků v národním hospodářství
 - Podíl příjmu pracovníků ve VS na celkových příjmech pracovníků v národním hospodářství

- Další ukazatel: Rozsah kapitálu ve VS
 - Podíl základních fondů ve VS na celkových základních fondech v národním hospodářství

- Velikost VS ovlivňují následující faktory:
 - Ekonomické (fáze eko. rozvoje, výkonnost ekonomiky, možnost přerozdělovacích procesů v ekonomice)
 - Historické a geopolitické (historický vývoj státu, poloha)
 - Demografické (změny struktury a velikosti populace)
 - Kulturně náboženské (charakter církve)
 - Politické

- Teorie, objasňující růst VV a tedy i VS:
 - **Wagnerův zákon**
 - VS roste v důsledku ekonomického růstu, je doprovázen růstem důchodu => umožňuje vybrat více fin. prostředků na daních a financovat státní aktivity
 - **Teorie prahových efektů**
 - Růst VS je důsledkem krizových jevů (války, hosp. krize, katastrofy) a nutné obnovy země. Účel obnovy = vyšší daně, po skončení krize se daně, VV a

rozsah VS nesnižují, pouze se mění struktura

- **Teorie státu blahobytu**

- Růst VS a VV je důsledkem snahy státu zajistit určitou životní úroveň

Ekonomické zdůvodnění existence VS

- Potřeba eliminace tržních selhání
- Představuje účast státu v národním hospodářství
- Selhání = tržní výsledek není ekonomicky optimální, není efektivní
- Efektivnost = z dostupných zdrojů se podaří získat maximální množství statků a maximální užitek
- Ekonomika je efektivní = žádná její změna nemůže zlepšit jeden subjekt, aniž by zhoršila druhý => Paretova (alokační) efektivnost
 - Mezní užitek MU = mezní náklady MC
 - Graficky - v bodě průniku křivek S a D
 - $S = MC$ (cena, kterou musí výrobce dostat, aby vyrobil poslední kus)
 - $D = MU$ (cena, kterou je spotřebitel ochoten zaplatit za poslední kus)
 - Blahobyt společnosti = souhrn přebytku výrobce a přebytku spotřebitele - v tomto případě maximální
- Soukromé trhy nezajistí dosažení optima
 - Selhání konkurence - subjekty mohou ovlivnit výši ceny na trhu, cena pak není shodná s mezním příjmem, je vyšší
 - Informační asymetrie - významně se liší informace o určitém statku
 - Existence veřejných statků
 - Existence neúplných trhů - existuje poptávka, ale neexistuje nabídka (i když jsou spotřebitelé ochotni zaplatit cenu, která pokryje průměrné náklady)
 - Vznik externalit - trh nereaguje na vedlejší efekty výroby či spotřeby

Znaky veřejného sektoru

- Veřejná správa (výkon státní správy a samosprávy)
- Veřejná volna (kolektivní rozhodování)

- Veřejné rozpočty (nástroje financování)
- Veřejná kontrola (právo i povinnost kontrolovat veřejnou volbu a její důsledky)

Veřejná správa

- Souhrn záměrných činností zabezpečovaných na jednotlivých vládních úrovních ve veřejném zájmu (zejména zajišťování veřejných statků a služeb)

• Státní správa

- Tvořena několika soustavami institucí, na vrcholu stojí soustava klíčových státních orgánů (zákonodárných, výkonných, soudních, kontrolních) a k nim příslušných institucí a úřadů (parlament, prezident, vláda, ČNB...)
- Podřízena soustava ústředních orgánů – ministerstva, ústřední úřady (exekutivní politika, analytická a koncepční činnost, návrhy zákonů a předpisů)
- Nejnižší – soustava územních orgánů státní správy (fin. úřady, úřady práce, soc. zabezpečení)

• Samospráva

- Dvě skupiny:
 - Subjekty zájmové a ostatní samosprávy (zájmová a profesní sdružení osob) – komory (architektů, notářská, agrární), vinařský fond
 - Samosprávné orgány – kraje a obce – obecní, městské úřady, magistráty
- Rozdělení je výsledkem decentralizace (delegování pravomocí a odpovědností na nižší články stát. správy a na územ. Samosprávu) a dekoncentrace (přiblížení státní správy občanům – vznik orgánů státní i územní samosprávy)

Veřejná volba

- Ve VS je působení tržního mechanismu nahrazeno politickým rozhodnutím (výsledek kolektivního rozhodnutí)

- Založena na voličských hlasech!
- Předmět: veřejný zájem
- Dochází k vyjednávání mezi subjekty (voliči, politici, zájmové skupiny, byrokracie) podle pravidel, v rámci politického trhu (způsob formulace nabídky a poptávky veřejných statků)
- Politici = nabídka, voliči = poptávka, zájmové skupiny - ovlivňují, byrokracie (státní úředníci) - maximalizace vlastního rozpočtu

• 2 formy veřejné volby

• Forma přímé demokracie

- Rozhodování se účastní každý občan, který má volební právo (zřídkla, nákladná a zdlouhavá)

• Forma reprezentativní byrokracie

- Hlasují zvolení zástupci
- Menší počet rozhodovatelů - ekonomicky a časově výhodnější
- 2 fáze rozhodovacího procesu:
 - Občané projeví preference k zástupcům => agregace preferencí => soubor zvolených zástupců
 - Zástupci projeví preference k určitému opatření => agregace preferencí => rozhodnutí o daném opatření

• Úkoly veřejné volby:

- Podpořit voliče v projevení preferencí
 - Obtížné zjistit preference voličů (nemusí chtít, nebo není schopen)
- Sladit individuální preference, aby vyústily do kolektivního rozhodnutí
 - Rozdílné individuální preference => agregovat (zvolit pravidlo) => kolektivní rozhodnutí

• Volební pravidla:

• Pravidlo jednomyslné shody (koncesu)

- Opatření přijatou pouze, pokud s ním souhlasí všichni zúčastnění voliči
- Časová a finanční náročnost

• Pravidlo většiny

- Poměrně rychlé, eliminuje možnost vydírání jedincem
- většina může schválit něco, co poškodí menšinu (až tyranie menšiny)
- **Pravidlo prosté většiny**
 - Nadpoloviční většina hlasů
- **Pravidlo relativní většiny**
 - Varianta, která získá poměrně nejvíc hlasů
- **Pravidlo kvantifikované většiny**
 - Předem definovaná většina hlasů
- **Condorcetovo kritérium**
 - Voliči párově porovnávají veškeré varianty, vítěz – prostá většina
 - + úplnost v zachycení preferencí
 - – hlasovací paradox
- **Bordovo pravidlo**
 - Voliči rozdělují variantám disponibilní body (neguje hlasovací paradox)
- **Pluralitní hlasování**
 - Řadí jednotlivé návrhy podle preferencí, vítězí varianta, která se nejčastěji umístila první (eliminace hlasovacího paradoxu)
- **Hlasování na základě váženého pořadí**
 - Jednotlivým preferencím je přiřazena váha => uspořádání variant
=> zisky bodů (vážený součet)

- **Hlasovací paradox**

- Při využití Condorcetova pravidla
- 2 vrcholová preference (preferuje dvě krajní varianty před prostřední)

- **Logrolling**

- Politické smlouvání (zákulisní jednání rozhodovatelů) – obchodování s hlasy (jednotlivé strany maximalizují svůj užitek)

- **Volič medián**

- Rozděluje lichý soubor voličů na dvě stejně velké skupiny
- Výsledné rozhodnutí odpovídá jeho preferencím (dominantní role)

Veřejné statky

- Ekonomické statky, které poskytuje veřejný sektor
- Nemůže je zabezpečit trh, při alokaci zdrojů na jejich výrobu nefunguje tržní mechanismus
- Není naplněna podmínka alokační efektivity - MU jednotlivých spotřebitelů si nejsou rovny, zároveň NEPLATÍ $MU=MC$!
- Příčina = spotřebovávané množství je pro všechny stejné
- Spotřebitel veřejných statků = quantity-taker = přejímá množství, které spotřebovává
- Předpoklad, že ochota zaplatit za jednotku statku je pro jednotlivé spotřebitele odlišná
- Rovnovážná cena na trhu = suma cen, které by byli ochotni všichni spotřebitelé zaplatit za jednotku statku
- MU spotřebitele $<$ MC na výrobu
- 2 charakteristiky veřejných statků:
 - **Nedělitelnost spotřeby (nerivalitní)**
 - Všichni spotřebovávají stejné množství statku, celkový objem není možné rozdělit mezi jednotlivé spotřebitele
 - Spotřeba jednoho nesnižuje spotřebu dalších
 - MC spotřeby = 0, MC na produkci = konstantní
 - **Nevyloučitelnost spotřeby**
 - Nikomu nelze bránit ve spotřebě (technicky neproveditelné nebo příliš nákladné)
 - Černý pasažér => může se stát, že statek nebude nikdo poskytovat
- Statky splňující obě vlastnosti jsou označovány jako čisté veřejné statky (jen jedna = smíšené)
- Volný statek - řeka, vzduch,
- Soukromý statek - nesplňuje podmínky veřejného

Fiskální decentralizace

- Veřejný sektor je rozvrstven na řadu právních úrovní (2 základní úrovně - 1. ústřední vláda 2. územní samospráva)
- Důvod decentralizace - omezený geografický dosah prospěchu z veřejných statků, relativně vysoké náklady na rozhodování plně centralizovaného systému
- Charakteristika vztahů mezi úrovněmi

- Optimální rozdělení pravomocí a odpovědnosti
- Optimální rozdělení veřejných příjmů do jednotlivých rozpočtů, určitá míra decentralizace finančních prostředků, fiskální decentralizace
- Částečné zohlednění zájmů a preferencí územní samosprávy
- Částečná autonomie v rozhodování územní samosprávy, posílení zpětné vazby voličů a zkvalitnění veřejné a občanské kontroly
- Součinnost územní samosprávy s orgány státu a oboustranný tok informací
- Určitý stupeň kontroly nižších vládních úrovní a jednotlivých úrovní územní samosprávy ze strany ústřední vlády
- Pomoc ze strany ústřední vlády
- Několik modelů fiskálního federalismu:
 - **Vertikální model**
 - **Centralizovaný**
 - Nízká míra soběstačnosti nižších vládních úrovní
 - Soběstačný je pouze vládní rozpočet
 - Finanční vztahy po vertikální ose - hl. nástroj = dotace (zejména účelové)
 - **Decentralizovaný**
 - Úplná finanční samostatnost nižších vládních úrovní a jednotlivých stupňů územní samosprávy
 - Bez dotací - jednotlivé rozpočty mají dost vysoké příjmy (pokrývají náklady)
 - V praxi se nevyužívá => vyšší daňové zatížení (soběstačnost v daném roce kolísá)
 - **Kombinovaný**
 - Každá úroveň má charakterizované vlastní příjmy (nižší úrovně zpravidla menší), v případě potřeby dotace => zmírňuje nerovný daňový výnos v jednotlivých regionech
 - **Horizontální model**
 - Vztahy mezi rozpočty na stejné linii (např. mezi kraji, obcemi)
 - Bohatší -> dotace chudšímu (princip solidarity)

Finanční systém na úrovni územní samosprávy

- Rozpočet + mimorozpočtové fondy
- Principy:
 - Hospodaření podle ročního rozpočtu

- Vytváření mimorozpočtových fondů v omezené míře (nerozmělňovat omezené fin. prostředky do fondů)
- Konzistence finančního systému územní samosprávy s veřejnými funkcemi
- Stabilita pravidel hospodaření v delším časovém horizontu
- Administrativní nenáročnost finančního systému
- **Územní rozpočet**
 - Základní prvek, decentralizovaný peněžní fond, který se tvoří, rozděluje a používá na principu nenávratnosti, nedobrovolnosti a neekvivalence
 - Důležitým rozpočtovým plánem, na základě kterého se hospodaří
 - Nástroj realizace regionální politiky
 - Rozpočtové období je shodné se zbytkem rozpočtové soustavy – 1 rok
- **Příjmy a výdaje rozpočtu obce**
 - **Příjmy**
 - Běžné
 - Daňové
 - Svěřené (výlučné) daně
 - Vybírány podle celostátně platných daňových zákonů (výnos přímo do rozpočtů obcí) – ČR daň z nemovitosti
 - Sdílené daně
 - Vybírány celostátně, do rozpočtu obcí pouze část – ČR DPFO, DPPO, DPH
 - Manipulační daně/Místní poplatky
 - Mohou využívat obce na svém území – ČR = místní poplatky
 - Rozhoduje o nich obec, na financování lokálních veřejných statků
 - Např. poplatek ze psů, vstupného, za užívání veřejného prostranství, z ubytovací kapacity,
 - Správní poplatky
 - Příjmy z vlastní správní činnosti obce (za výpis z matriky, za vydání dokladů)
 - Nedaňové
 - Poplatky za služby
 - Příjmy z pronájmu majetku
 - Příjmy od právnických osob
 - Zisk obecních podnikatelů
 - Dividendy z akcií, přijaté úroky
 - Dotace
 - Transfery neúčelové
 - Transfery účelové

- - dále můžeme dělit na -
 - Běžné (na potřeby které samospráva vykonává na základě přenesené působnosti)
 - Kapitálové (nepravidelné, na určité investice)
- Kapitálové
 - Z prodeje majetku, akcií, majetkových podílů, přijaté kapitálové dotace, přijaté splátky půjček
- Návrtné příjmy obce
 - Úvěr od peněžního ústavu
 - Příjmy z emise obligací
 - Návrtné půjčky a finanční výpomoci od jiných subjektů
- **Výdaje**
 - Běžné (neinvestiční)
 - Platy zaměstnanců, pojistné, energie, materiál, pokuty, nájemné ...
 - Kapitálové (investiční)
 - Pořízení DHM/DNM, nákup cenných papírů, poskytnuté kapitálové dotace, investiční půjčky
- **Mimorozpočtové fondy**
 - Fond rezerv a rozvoje (ze přebytků rozpočtového hospodaření, není přísně účelový)
 - Účelové fondy (jsou zřizovány na základě rozhodnutí voleného orgánu - zastupitelstvo)
 - Bytový fond
 - Památkový fond

Veřejné výdaje a jejich efektivnost

- Tok finančních prostředků, které jsou alokovány na realizaci různých funkcí státu
- Významná kategorie - dotace (cílené transfery, poskytnuté za účelem)
- Zabezpečení výdajových potřeb státu - **výdajové programy a projekty**
 - **Vstupy** - v peněžních jednotkách (náklady na realizaci + oportunitní cost)
 - Náklady
 - Hmotné/nehmotné
 - Explicitní (skutečné)/implicitní (OC)

- Metody pro stanovení výše nákladů
 - **Průmyslově inženýrská**
 - Vymezení subnákladů na základě ohodnocení jednotlivých dekomponovaných činností
 - **Parametrického odhadu nákladů**
 - Vychází z expertního odhadu nákladů, studia katalogových cen, znalosti již realizovaných programů
 - Stanovuje proměnné a odhaduje parametry => nákladová fce
 - **Analogického odhadu nákladů**
 - Odhad nákladů, dle analogické, již realizované, varianty
- **Výstupy (efekty)**
 - Užitky
 - Hmotné/nehmotné
 - Kvantitativní/kvalitativní
 - Přímé (vyplývá ze stanovených cílů)/nepřímé (vedlejší produkt)
 - Vymezení – technika expertních výpovědí / matematické modelování
- **Hodnocení efektivnosti výdajových programů**
 - Pro potřeby soukromého (využívají se i ve veřejném)
 - ČSH – čistá současná hodnota
 - VVP – vnitřní výnosové procento
 - IV – index výnosnosti
 - DN – doba návratnosti
 - Pro potřeby veřejného
 - Metoda minimalizace nákladů
 - Analýzy nákladů a přínosů
 - Analýza efektivnosti nákladů
 - Analýza užitečnosti nákladů

Obecné finanční metody

ČSH

- Rozdíl mezi současnou hodnotou očekávaných zisků (příjmy – výdaje v jednotlivých letech) a současnou hodnotou původních (investičních)

VVP

- Nalezení takové diskontní sazby, při které je ČSH programu nulová
- Mělo by být minimálně rovno požadované výnosnosti programu

IV

- Podíl sumy současné hodnoty čistých efektů z programu a současné hodnoty původních výdajů na program (přijatelný - $IV > 1$)

DN

- Období, za které čisté efekty z programu uhradí původní výdaje na program
- Podíl původních výdajů a průměrných ročních čistých efektů programu
- Pro přijetí - doba by neměla přesáhnout životnost programu

Nákladově užitkové metody

Metoda minimalizace nákladů

- Pouze, pokud nemá smysl měřit výstupy (předpokládá se, že jsou shodné)
- Kritériem pouze minimalizace nákladů

Analýza efektivity nákladů

- Pokud není možné kvantifikovat výstupy v peněžních jednotkách
- Kvantifikace je provedena pomocí naturálních jednotek
- Vstupy jsou měřeny hodnotovými jednotkami
- Nebere potaz pouze minimalizace, ale také naturální efektivity nákladů
- Ukazatel měrné náročnosti SK
- Podmínka - homogenita naturálních výstupů

Analýza užitečnosti nákladů

- U alternativ s mnoha výstupy, které jsou dílčími složkami celkové užitečnosti
- Sledování a porovnávání vstupů a výstupů
- Náklady - hodnoty, výstupy - užitečnost
- Zdravotní programy

Analýzy nákladů a přínosů (CBA)

- Min náklady (B) max výstupy (C) (peněžní jednotky)
- $B/C > 1 =$ přínosná
- $B - B \geq 0$
- Faktor času - diskontování
- Dva druhy CBA:
 - Užší CBA: pouze přímé náklady a užitky cílové skupiny
 - Širší CBA: + společenské (nepřímé) náklady a přínosy

Vícekriteriální metody

- Bodovací metoda (body, váhy)
- Párové srovnávání variant
 - Uspořádáme kritéria podle důležitosti
 - Následně vybíráme varianty, které dosahují maximální hodnoty podle nejvýznamnějšího kritéria

Výběr výdajových programů a projektů

- Není podmíněn pouze hlediskem efektivnosti, ale rovněž dostupností fin. zdrojů
- Které programy realizovat (na které mám), tak aby se maximalizoval užitek
- 4 pravidla:

- Poměru užitku a nákladů
 - Seřadí se podle poměru užitků a nákladů, vybírají se postupně, dokud finance nevyčerpáme
- Čistého přínosu
- Hospodárnosti
 - Podle současné hodnoty nákladů
- Minimalizace nespotřebovaných zdrojů
 - Snaha plně vyčerpat rozpočtové omezení, pouze programy s $B/C > 1$